

Asia: VN/21836/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta kansalliseksi luonnon monimuotoisuusstrategiaksi 2035

Lausuntopyyntö

2. Strategian lähtökohdat

Luonnon monimuotoisuus on ihmisen elinehto. Hyvinvointimme perustuu monimuotoiselle luonnolle, sen tuottamille ekosysteemipalveluille ja luonnonvarojen käytön kestävyydelle. Luontokadon pysäyttäminen ja luonnon monimuotoisuuden elpyminen vaativat voimakkaita toimia maailmanlaajuisesti. Myös Suomen luonnon monimuotoisuuden tila heikkenee edelleen ja edellisen strategiakauden vaikuttavuus oli vaatimatonta. Viimeisimpien uhanalaisuusarviointien mukaan Suomessa uhanalaisten lajien osuus arvioiduista lajeista on kasvanut, eivätkä elinympäristöt ole alkaneet laajassa määrin toipua. Kaikkiaan 2667 lajia (11,9 %) arvioiduista lajeista, ja lähes puolet luontotyypeistä, arvioitiin uhanalaisiksi.

Strategian lähtökohdissa on nostettu esiin ilmastonmuutoksen ja luontokadon kietoutuminen toisiinsa. Nämä haasteet vaativat yhteisiä ratkaisuja ja laaja-alaista tarkastelua rinnakkain. Strategiassa todetaan, että ilmastolain suunnittelujärjestelmän mukaisten suunnitelmien johdonmukaisuus ja yhteensopivuus luonnon monimuotoisuustavoitteiden kanssa on varmistettava. Pohjois-Pohjanmaan liitto toteaa, että tämä yhteensopivuuden varmistaminen ja toimenpiteiden monitahoinen vaikutusten arviointi on keskeistä, sillä luonnon monimuotoisuus - ja ilmastotavoitteet voivat joiltain osin olla myös ristiriidassa keskenään (kuten maankäyttö/hiilinielut/kaivostoiminta ja vihreä siirtyminen; turvemaitten vetettäminen ja ilmastotavoitteet lyhyellä aikavälillä).

Strategian lähtökohdissa on nostettu esille, että tavoitteiden saavuttaminen edellyttää oikeudenmukaiseksi koettua kestävyysmurrosta. Pohjois-Pohjanmaan liitto pitää tärkeänä strategian oikeudenmukaista toimeenpanoa ja perustuslain turvaamien oikeuksien huomioonottamista (kuten omaisuuden suoja sekä vastuu luonnosta, ja mahdollisuus vaikuttaa omaa elinympäristöä koskevaan päätöksentekoon). On tärkeää, että asukkaita, kuntia ja alueita sitoutetaan ja kuullaan strategian toimeenpanossa.

3.1 ja 3.2 Päätaavoite ja tarkemmat tavoitteet

Kansallisen luonnon monimuotoisuusstrategian päätaavoite on: Vuoteen 2030 mennessä luontokato on pysäytetty ja luonnon monimuotoisuus elpöy. Päätaavoite jakautuu 22 tarkemmaksi tavoitteeksi ja näiden osatavoitteiksi, jotka mahdollistavat strategian toimeenpanon ja seurannan. Tavoitteet koskevat luonnon tilaa (kuusi tavoitetta), luonnonsuojelun toimenpiteitä (kaksi tavoitetta) ja luonnon monimuotoisuuteen vaikuttavien paineiden vähentämistä ja luontokadon juurisyytä (14 tavoitetta). Muutoksen pohjana toimii yhteiskuntaa poikkileikkaava kestävyysmurros, joka johtaa erityisesti luontoon kohdistuvien paineiden vähenemiseen, mutta näkyy myös lisääntyneinä luonnon suojelun, hoidon ja ennallistamisen toimenpiteinä.

Strategiassa on selkeästi esitetty päätaavoite ja kehitysskenaario vuoteen 2050 mennessä. Tavoitteena on, että vuonna 2035 Suomi on luontoposiitiivinen, mikä vastaa vuoden 2020 tilannetta. Tämä tavoite on kohtuullinen, sillä luonnon palautumisen prosessit vievät aikaa. On huolehdittava kehityssuunnan jatkumisesta niin, että pitkällä aikavälillä luonto elpöy voimakkaammin.

Strategian vaikutusten ennakkoarviointi, jonka toteutti Suomen ympäristökeskus, on kattava ja ansiokas. Strategian määritelmän mukaan ”luontokadon katsotaan pysähtyvän, kun elinympäristöjen rakenne ja toiminta kehittyvät keskimäärin selkeään suuntaan, osalla lajeista ja luontotyypeistä on paranevaa kehitystä ja yhteensä paranevaa kehitystä vähintään yhtä paljon kuin heikkenevää.” Tavoitetta tarkennetaan luonnontilaa koskevissa tilatavoitteissa ja indikaattoreilla osoitetuilla tavoitteilla. Strategian ennakkoarvioinnissa todetaan, että ekologisesti erityyppisten indikaattorien (i) tila, ii) tilan muutos ja iii) tilan muutoksen kiihtyminen/hidastuminen) suhde luonnon monimuotoisuuden kehitykseen on hyvin erilainen. Koska tätä ei kuitenkaan tuoda esille strategiatekstissä esiin, eikä sitä olla otettu tavoitetasojen asetannassa huomioon, voidaan indikaattorien tavoitetilaa pitää epärealistisena. Ennakkoarvioinnissa esitetään, että osa strategian tavoitteista on lähinnä tavoitetilan kuvauksia, ja osa tavoitteista on kytkettävissä tulevan strategian toimenpideohjelman toimenpiteisiin. Eri tavoitteiden toteutumisen indikaattorien ja seurannan kehittämistä tarvitaan, jotta toimenpiteiden vaikutuksia voidaan luotettavasti arvioida.

Pohjois-Pohjanmaan liitto toteaa, että on tärkeää, että strategiassa kiinnitetään huomiota näihin ennakkoarvioinnissa esitettyihin tavoitteita ja niiden seuranta-indikaattorien kehittämistä vaativiin kohtiin. Strategian luettavuuden kannalta olisi vielä hyvä koota tavoitteet ja niiden tarkemmat toimet yhtenäiseksi listaukseksi.

Strategian tarkemmat tavoitteet ovat kattavat ja toimet koskettavat laajasti eri sektoreita ja toimijoita. Maakuntaliittojen tehtävät (maakuntakaavoitus, aluekehittäminen ja rahoitus) ovat merkittävässä roolissa strategian toimeenpanossa.

3.3 Luonnon tilan tavoitteet

Luonnon tilan tavoitteissa seurattavia luonnon monimuotoisuuden ulottuvuuksia ovat 1) lajien ja luontotyyppien uhanalaisuus, 2) lajiyhteisöjen kannat ja levinneisyys, 3) elinympäristöjen rakennepiirteet, 4) ekosysteemien toiminta ja 5) geneettinen monimuotoisuus. Suomen seurantakehys on pitkälti yhteneväinen kansainvälisen tutkijayhteisön suosittaman Essential Biodiversity Variable (EBV) – viitekehysten kanssa. Tavoite- ja seurantaulottuvuudet heijastavat myös kansainvälisiä biodiversiteettisopimuksen ja EU:n yhteisiä tavoitteita.

Strategiassa osalle seurattavista ulottuvuuksista on annettu hyvinkin yksityiskohtainen tavoite, kuten vaikkapa talousmetsiä koskevissa toimenpiteissä, kun taas osa ulottuvuuksista on yleinen tahtotilan osoitus. On hyvä, että strategiatekstissä tätä eroavuutta taustoitetaan sillä, että yksityiskohtainen tavoite voidaan asettaa vain sellaisille luonnon monimuotoisuuden ominaisuuksille, joiden kehityksestä strategiakauden aikana tulee olemaan vähintään kohtalainen tietotaso.

Pohjois-Pohjanmaan liitto toteaa, että luonnon tilan tavoitteet ovat perusteltuja, relevantteja ja monipuolisia. On hyvä, että strategiatekstissä on tuotu esiin tärkeä periaate: Suojelualueiden perustamisen ja elinympäristöjen hoidon ja ennallistamisen tärkein peruste on luonnon monimuotoisuudeltaan arvokkaimpien ekosysteemien säilyttäminen ja tilan parantaminen. Näillä toimilla pyritään parantamaan erityisesti uhanalaisten lajien ja luontotyyppien tilaa. Erilaiset suojelun tukialueet ovat merkittävässä roolissa suojelualueverkoston vaikuttavuuden parantamisessa; niillä suojellaan luonnon monimuotoisuutta samalla, kun alueiden taloudellista hyödyntämistä voidaan sopeutetusti jatkaa.

Luonnon tilan tavoitteet ja toimenpiteet koskettavat laajasti eri sektoreita (maa- ja metsätalous, ja laajemmin luonnonvarojen käyttöä hyödyntävät elinkeinot). On hyvä, että rakennettu ympäristö ja sen luontopohjaiset ratkaisut on nostettu esiin elinympäristöjen laadun parantamisen tavoitteissa. Pohjois-Pohjanmaan liitto ehdottaa, että maankäytön suunnittelun merkitystä tulisi nostaa esille maankäytön ja sen muutosten kestävässä ohjauksessa, kuten elinympäristöjen ja viherrakenteen eheyden ja ekologisten käytävien säilymisen näkökulmasta.

3.4 Suojelu ja ennallistaminen

Strategian tavoitteena on 1) suojelupinta-alan tulee kasvaa 30 prosenttiin Suomen maa-alueiden sekä merialueiden pinta-alasta vuoteen 2030 mennessä, ja 2) ekosysteemien tilaa parannetaan 15/20 prosentilla heikentyneistä alueista. Suojelupinta-ala pitää sisällään sekä lakisääteiset suojelualueet että suojeluverkostoa tukevat luonnon monimuotoisuutta turvaavat, eli tukevat, alueet. Tiukasti suojeltuja alueita tulee olla vähintään 10 % maa- ja merialueista. Tiukasti suojelluilla alueilla ei sallita luonnon tilaa heikentävää ihmistoimintaa, kun taas suojelua tukevilla alueilla ihmistoimintaa voidaan sallia niin, ettei alueiden käyttö heikennä niiden määriteltyjä suojeluarvoja.

Pohjois-Pohjanmaan liitto toteaa, että strategian toimenpiteiden vaikuttavuuden kannalta on keskeistä, että noudatetaan periaatetta, jossa suojelualueiden perustamisen ja elinympäristöjen hoidon ja ennallistamisen tärkein peruste on luonnon monimuotoisuudeltaan arvokkaimpien

ekosysteemien säilyttäminen ja tilan parantaminen. Toimenpiteissä on huomioitava strategian oikeudenmukainen toimeenpano ja perustuslain turvaamien oikeuksien huomioonottaminen (kuten omaisuuden suoja sekä vastuu luonnosta, ja mahdollisuus vaikuttaa omaa elinympäristöä koskevaan päätöksentekoon). On tärkeää, että asukkaita, kuntia ja alueita sitoutetaan ja kuullaan strategian toimeenpanossa.

On erittäin hyvä, että strategiassa tavoitteena on myös suojelualueiden kytkeytyvyyden parantaminen. Tämän varmistamisessa keskeistä on ennakoiva ja viisas alueiden käytön suunnittelu niin kunta- kuin aluetasolla.

Erilaisille elinympäristöille on asetettu suojelutavoitteet, osin hyvinkin tarkat pinta-alat. Soiden ja turvemaiden (sis. turvepellot) ennallistamisen merkitys on suuri. Pohjois-Pohjanmaan osalta näillä toimilla, mukaan lukien EU:n ennallistamisasetuksesta tulevat tavoitteet, on suuri vaikutus myös elinkeinorakenteeseen, ja kokonaisuuden vaikutusten arviointi vaatii erityistä huomiota. Alueiden kuuleminen toimeenpanossa on keskeistä. Pohjois-Pohjanmaan liitto yhdessä Kainuun liiton kanssa on toteuttanut laajan suo-ohjelmahankkeen vuosina 2010–2013, joka selvitti ja suunnitteli soiden käyttöä Pohjois-Pohjanmaalla ja Länsi-Kainuussa. Valtakunnan mittakaavassa ainutlaatuisen suo-ohjelman tutkimuksia ja selvityksiä hyödynnettiin kaavan laadinnassa.

On hyvä, että strategiassa on nostettu esille myös rahoituslähteitä, kuten Helmi- ja Metso -ohjelmat, toimien toteuttamiseen. Tässä yhteydessä on hyvä huomioida JTF - Oikeudenmukaisen siirtymän - rahoitus, joka tukee myös tämän strategian toimeenpanoa. Pohjois-Pohjanmaan JTF-rahoitus on 119,4 miljoonaa euroa.

3.5 Paineiden vähentäminen ja juurisyihin vaikuttaminen

Strategiassa on onnistuneesti kuvattu juurisyitä, jotka vaikuttavat luontokatoon ja luonnon monimuotoisuuden heikkenemiseen. Kaikkiaan 14 osatavoitetta tiivistetysti koskevat luonnonvarojen taloudellisen hyödyntämisen suoria ja epäsuoria paineita ja kestävyysmurroksen edellyttämää toimintatapojen muutosta laajasti eri toimialoilla, niin organisaatio-, yhteisö-, kuin yksilötasolla. Juurisyihin on tässä yhteydessä kytketty ilmastonmuutos.

Tavoiteosion toimenpiteet vaativat yhteistyötä yli sektorirajojen ja pitkäjänteisyyttä; juurisyyt eivät korjaannu hetkessä. Kuten aiemmin lausunnolla ollessa Kansallisessa kiertotalouden strategisessa - ohjelmassa, olisi toivottavaa, että fossiilisten luonnonvarojen käyttö ja vaikutukset korostuisivat ilmastonmuutoksen osalta verrattuna uusiutuviin raaka-aineisiin.

Yksityiskohtana huomautetaan, että sivulla 58 oleva energiaturpeen alempi verokanta on jo vanhentunutta tietoa.

3.6 Saamelaiset ja luonnon monimuotoisuus

Ei lausuttavaa.

3.7 Suomi maailmalla

Kuten strategiassa on esitetty, on tärkeää, että Suomi vaikuttaa aktiivisesti eri kansainvälisiin, lähialue- ja EU-prosesseihin, koska Suomi ei ole irrallaan muusta maailmasta. Toimenpiteissä on huomioitava oikeudenmukaisuus ja vaikuttavuusketjujen kokonaisvaltainen arviointi, mikä on toimenpiteiden sosiaalisen hyväksyttävyyden edellytys.

Muita huomioita luonnoksesta

Pohjois-Pohjanmaan liitto toteaa, että strategiassa olisi syytä korostaa luonnonsuojelulain ja siihen kytkeytyvien muiden lakien (kuten maankäyttö- ja rakennuslaki, ilmastolaki ja kaivoslaki), sekä useiden muiden asetusten, strategioiden ja ohjelmien kytkeytymistä toisiinsa (kuten Hiilineutraali Suomi 2035 – kansallinen ilmasto – ja energia-strategia, Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma, Kansallinen kiertotalouden strateginen -ohjelma, Kansallinen ilmastonmuutoksen sopeutumissuunnitelma, Maankäyttösektorin ilmastosuunnitelma). Tämä selventäisi laajaa tavoitteiden ja toimenpiteiden kokonaisuutta, edistäisi strategian seurantaa ja päätavoitetta: luonnon monimuotoisuuden elpymistä ja luontokadon pysäyttämistä.

Harju Pauli

Isomäki Ritva
Pohjois-Pohjanmaan liitto